

Häckfågeltaxering

– Skogvaktarkärret och Hästa Groddamm 1/5 – 15/6 2007

Dan Andersson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	3
INLEDNING	4
Bakgrund	4
Nya våtmarker på Järvafältet	4
Hästa Groddamm	5
Skogvaktarkärret	5
METODBESKRIVNING	7
UNDERSÖKNINGSOMRÅDE, KARTA	7
RESULTAT	7
Lokalernas kvalitet	7
Felkällor	7
Resultattabeller	7
Vädrets påverkan	7
Ytterligare observationer	7
DISKUSSION	7
Nytta med våtmarkerna	7
Störningar	7
Skötsel idag och i framtiden	7
Information	7

SAMMANFATTNING

Under 2007 har förekomsten av häckfåglar inventerats i två av Stockholms nyrestaurerade våtmarker. Inventeringen har utförts av Dan Andersson på uppdrag av Miljöförvaltningen i samarbete med Exploateringskontoret.

En häckfågeltaxering gjordes mellan den 1/5 och 15/6 2007 vid Hästa groddamm och Skogvaktarkärret på Järvafältet, vilket innebär att man räknar in så många häckande fågelarter som möjligt utifrån ett poängsystem (se Metodbeskrivning). Sammanlagt genomfördes 10 inventeringstillfällen. Syftet var att efter anläggandet av de nya våtmarkerna kontrollera om det resulterat i positiva eller negativa effekter på den häckande fågelfaunan. De poäng som uppnåtts är höga för ett område av den här karaktären och man kan konstatera att det hyser goda naturvärden. För Hästa groddamm blev poängen 658 och för Skogvaktarkärret blev det 634. (Varje art kan få högst 20 poäng i häckningskriterie).

Fåglar som visat tecken på häckning och som kanske inte är så vanliga som häckfåglar i Stockholms län är bl a mindre strandpipare, större strandpipare, kärrsångare och härmsångare. En del mindre vanliga vattenanknutna arter har också börjat utnyttja området för födosök, som t ex brun kärrhök och dvärgmå.

Det är inte bara häckfågelfaunan som haft fördel av dessa våtmarksanläggningar, utan även rastande fåglar har gynnats. Vadarfåglar som gluttsnäppa, mosnäppa och grönbena – idag ovanliga i kommunen - sågs leta föda i de nyanlagda strandkanterna och goda möjligheter finns för fler arter vadare att söka sig till dammarna framöver.

Även andra djur än fåglar har påverkats positivt; rådjur och hare använder dessa områden under torrare perioder och trollsländor samt andra vattenlevande insekter har gynnats. Ett av syftena med dammarna är också att gynna grodor, paddor och salamandrar, vilket är viktigt med tanke på att de gått tillbaka i antal allt eftersom tidigare våtmarker har försvunnit ur landskapet. När groddjurs- och insektsfaunan gynnas förstärks också födounderlaget för fågelfaunan. Återskapandet av våtmarker är viktigt också ur miljövärdsperspektiv eftersom de renar vattnet på sin väg mot haven.

Som slutsats konstateras att dessa åtgärder inneburit mycket positiva effekter för faunan i Järvakilen mellan Akalla och Hjulsta ner mot Kymplingelänken. Förhoppningsvis kan liknande åtgärder göras på fler håll i Stockholms län så att fler människor får glädjen att uppleva naturen när den är som bäst.

INLEDNING

Bakgrund

Under de senaste 200 åren har vi förlorat mycket biologisk mångfald i Sverige i både jordbruks- och skogslandskap. Förlusten i jordbrukslandskapet är delvis en följd av att man täckt igen diken och tagit bort andra biologiskt viktiga element i det småbrutna landskapet, och samtidigt satsat på monokulturer. Det har även förlorats mångfald genom att man använt biocider för att utrota skadeinsekter eller ogräs. Dessa insekter och ogräs är livsnödvändiga för t ex raphöns och fasaner.

En naturtyp som i hög grad gått förlorad är våtmarker, vilket storken är ett tydligt exempel på; den höll på att försvinna helt från vårt land innan man satte igång räddningsåtgärder. Den främsta anledningen till nedgången var att man sänkte vattennivån i många sjöar för att vinna jordbruksmark. I och med detta försvann många groddjur som var huvudföda åt storken. Vi gick alltså från ett mosaiklandskap till ett mer ensartat och utarmat landskap.

I Mälardalsregionen har i stort sett samma utveckling skett som i södra delen av Sverige, men med mindre dramatiska effekter eftersom vi här har mer skogsmark som bryter av det öppna landskapet. Även i skogen dikade man ur våtmarker och sumpskogar för att vinna areal till skogsbruket. I takt med att våtmarkerna har försvunnit har även variationen i växt- och djurliv minskat och den utvecklingen har gått fort.

Stockholm växer och blir större, förorterna brer ut sig och utrymmet minskar för växter och djur. Kunskaperna på miljöområdet är idag så omfattande att man lättare kan förutsäga konsekvenserna av att exploatera naturen på fel sätt. Det blir därför också alltmer aktuellt att höja kvalitén i kvarvarande grönytor och försöka ersätta de förluster som skett på grund av tidigare påverkan.

Nya våtmarker på Järvafältet

De åtgärder som nu gjorts på Järvafältet har en väldigt stor betydelse för mångfalden. Om vi hade vandrat genom detta jordbrukslandskap för 100 år sedan hade det sett annorlunda ut än det gjort de senaste 40-50 åren. Själva dalgången var då mer öppen med beteshagar, ängar, småbrutna åkrar etc. En stor våtmark som låg där Granholmstoppen finns idag hyste en rik fågelfauna, liksom fuktängarna kring Igelbäcken. Vi hade också hittat fler arter av andra djur- och växtgrupper.

Om senare tiders område fått utvecklas fritt, och jordbruket hade lagts ner, skulle markerna sakta men säkert ha vuxit igen. Men med de nya åtgärderna, i kombination med fortsatt jordbruk och förbättrad skötsel, förhindras detta och artdiversiteten kan ökas.

Under februari 2007 inleddes det praktiska arbetet med att återskapa våtmarker kring det igenväxta Skogvaktarkärret strax söder om Kista samt vid Hästa gård söder om Akalla. Arbetet utfördes på uppdrag av Exploateringskontoret, i samråd med Miljöförvaltningen, och grävningarna samt bygge av dämmen, bryggor m.m. fortgick under våren 2007.

Min uppgift har varit att genom en häckfågelinventering klarlägga vilka arter som nu häckar i området och vilka effekter de nya våtmarkerna haft på fågelfaunan i deras närhet.

Hästa Groddamm

Den våtmark som är belägen vid Hästa gård kallas för Hästa Groddamm och försörjs med dränvatten som pumpas upp från eltunnlar i berget och leds till dammen via dikessystemet. Utloppet leder till Igelbäcken. Fördelen med att använda detta vatten är att vattennivån kan upprätthållas även om det skulle bli en riktig torrsommar. Detta passar sig utmärkt för groddjurens reproduktion, men även för de fåglar som utnyttjar dammen till att dricka och söka föda.

Kring Hästa groddamm, som har c:a 0,15 ha vattenyta, utgörs omgivningarna av åkermark där man odlar en del spannmål och lite vall. I nära anslutning till dammen finns också Granholmstoppen, en gammal övervuxen tipp med mycket ogräs och en del rosväxter, vilket är en bra miljö för bl a törnsångare. Det finns också skogsholmar i jordbrukslandskapet som gynnar en del arter.

Hästa groddamm mot Granholmstoppen

Skogvaktarkärret

Skogvaktarkärret får sitt vatten från både dagvatten från den närliggande bebyggelsen och från inläckande grundvatten, vilket leds till den anlagda dammen via öppna diken. Dammens vattenyta är c:a 0,29 ha stor och vattnet i den är svagt humusfärgat. Efter dammen leds vattnet vidare via utloppsdiket till Igelbäcken. För att öka tillgängligheten för besökare har spänger och bryggor byggts i anslutning till dammen.

Skogvaktarkärret mot Kista

Omgivningarna runt Skogvaktarkärret betas numera med nötdjur; highland cattle. Detta präglar landskapets utformning och gör det mer öppet med större artrikedom. Karaktären på omgivningarna kring Skogvaktarkärret är alltså fuktäng med en del tågväxter, tuvtåtel, salix i större buskage, glasbjörk, m.m. Fågelfaunan håller också på att anpassa sig därefter, vilket framgår av inventeringsresultaten.

METODBESKRIVNING

Det finns många olika metoder att inventera fåglar på. Vad som här undersöktes var hur många arter som häckar inom området, och då passar en häckfågeltaxering/häckfågelräkning väldigt bra. Den liknar i princip atlasinventeringen vilken är rikstäckande. Vid atlasinventeringen använder man sig av en ruta på 5x5 km och går utefter den transekten (linjen) som utgör själva rutan och räknar allt man ser och hör. Man får röra sig ganska fritt utefter den linjen, om linjen t ex skulle gå över vatten får man naturligtvis gå utefter strandlinjen istället. Det viktiga är att man gör likadant varje år.

Eftersom detta område är för litet för att läggas upp i rutor, beslöt jag istället ägna en dag åt att titta på de biotoper som finns i området, och utifrån det systematiskt leta efter arter som är knutna till vissa biotoper. Detta kräver ganska mycket kunskap om biotop/habitatkrav för olika arter. En biotopkarta är därför ett bra hjälpmedel. I undersökningsområdet finns olika biotoper; vid Skogvaktarkärret finns t ex fuktängar, salixbuskage, granskog, lundmiljö, samt betade fukt- och torrängar. Vid Hästa groddamm finns åker, vall, ogräsmark med nyponbuskage och blandskog.

Fördelen med den här metoden är att större områden blir noggrannare genomgångna än om man hade rört sig utefter en transekt. Storleken på de inventerade områdena är 76 ha (Hästa) resp. 31 ha (Skogvaktarkärret) *se karta*. Nackdelen med metoden är att man inte får ett mått på individtäthet - resultatet baseras enbart på artsammansättning. Jag har därför gjort en ungefärlig uppskattning av individantal under inventeringens gång, då även detta kan vara av intresse.

En hel arbetsdag går åt till att inventera bägge områdena (dvs 4 timmar per lokal) och då har man gott om tid på sig för transport mellan lokalerna med ytterligare fältnoteringar. 10 dagar har ägnats åt inventeringen, oftast med start tidigt på morgonen, samt vid ett tillfälle besök sent på natten för att söka efter nattsångare m.m. Det är alltid bäst att starta så tidigt som möjligt på dygnet för vissa arter och sent på natten för andra. Detta har jag försökt efterleva, men miljövänlig transport via kollektivtrafik och till fots har gjort det svårt att hinna ut i gryningen. Jag alternerade också starten från den ena lokalen till den andra för att ha lika stor chans att få med morgonaktiviteten vid båda.

Vid häckfågeltaxering använder man sig av tre olika kategorier: **Mh** Möjlig häckning, **Th** Trolig häckning och **Sh** Säker häckning. Kategorierna har följande kriterier som använts för poängberäkning:

Möjlig häckning: 1 Observation under häckningstid. 2 Observation under häckningstid och i lämplig biotop. 3 Sjungande hane eller andra häckläten. 4 Par i lämplig biotop.

Trolig häckning: 5 Permanent revir (>2dagar). 6 Spel, lekar, parning. 7 Besök vid sannolik boplats. 8 Adult upprörd, varnande för ägg eller ungar i närheten. 9 Adult med ruvfläckar. 10 Bobygge, utgrävning eller uthackande av bohål.

Säker häckning: 11 Avledningsbeteende, adult spelar skadad. 12 Använt bo påträffat. 13 Nyligen flygga ungar eller dunungar (borymmare). 14 Adult in/ut från bo som visar att boet är

bebott. **15** Adult med exkrementssäcker. **16** Adult med föda till ungar. **17** Äggskal påträffade. **18** Bo där adult setts ruvande. **19** Bo där ungar hörts. **20** Bo där ägg eller ungar setts.

De olika poängen talar också om vilken kvalité området har. Om man får höga poäng på ett flertal arter som normalt bara finns i våtmarker visar detta att våtmarken är väl fungerande i fågelhänseende.

RESULTAT

Lokalernas kvalitet

Mitt första intryck av inventeringslokalerna var att de var ganska vanliga, med vissa undantag. Stora delar av området utgörs av öppen brukad mark, och en mindre del är blandskog med olikåldriga träd; vissa är inte äldre än 30 år, men en del riktigt gamla fina tallar och granar finns också. Innan jag startade inventeringen uppskattade jag vilka arter man kan förväntas hitta här. Jag gjorde jämförelser med liknande marker jag varit vid tidigare. Men med facit i handen blir jag lite överraskad över det höga antalet arter som noterats, och de poäng som uppnåtts, både av vanliga arter och av de lite mer ovanliga.

För Hästa groddamm kom jag fram till totalt 658 poäng och för Skogvaktarkärret blev det 634 poäng, enligt ett system där varje art kan få högst 20 poäng i häckningskriterier. Jämfört med en inventering i liknande våtmarker på t ex Södertörn skulle dessa siffror stå sig ganska bra. Fåglar är ofta bra indikatorarter, då många arter kräver särskilda biotoper för sin överlevnad. Fåglarna kan därmed även visa hur det är ställt i miljön. Med tanke på att både Hästa groddamm och Skogvaktarkärret ligger ”insprängda” i tätbebyggelse kan man konstatera att de har en förhållandevis hög diversitet av olika arter, och därmed också ett högt naturvärde.

Felkällor

Olika arter är olika svårt att få fram häckningskriterier för. Av exempelvis näktergal, *Luscinia luscinia*, kan man under en runda höra 10-20 olika sjungande hanar, men man får inte fram bättre häckningskriterier därför att de bygger bo och kommer med mat i terräng som försvårar upptäckt. Andra arter är lättare att upptäcka, t ex ugglor och deras tiggande ungar. En del arter anländer och påbörjar sin häckning senare än andra. Dessa faktorer gör att man måste acceptera en viss felmarginal även om den kanske inte blir så stor mot slutet i alla fall.

Även om man bortser från dessa faktorer kan det hända att man missar en del arter som borde ha varit självklara. Nötväcka vid Hästa groddamm är en sådan art; biotopen är det inget fel på, nötväckan ville bara inte ge sig till känna. Vissa arter har observerats men ändå inte tagits med i häckfågellistan, eftersom det är så självklart att de inte häckar. En sådan art är t ex gluttsnäppa vid Skogvaktarkärret eller mosnäppa vid Hästa groddamm; dessa fåglar rastade ett kort ögonblick för att i nästa stund sträcka vidare norrut.

Ormvråk vid Kista Science Tower på väg mot bo

Resultattabeller

Inventeringen genomfördes under följande dagar: 7/5, 11/5, 21/5, 28/5, 1/6, 5/6, 7/6, 9/6, och den 11/6. Nedan följer en förteckning över de funna häckfågelarterna på resp. lokal.
Kategorier: sh = "säker häckning", th = "trolig häckning och mh = "möjlig häckning"

Artlista Skogvaktarkärret

Fågelart	Kategori	Högsta funna häckningskriterie	Kommentar
Häger	mh	1	tillfällig besökare
Gräsand	sh	13	uppskattningsvis 3-4 par
Ormvråk	sh	16	häckar vid andra sidan Kymlingelänken
Fasan	sh	20	allmän- 5 revirhävdande tuppar
Mindre strandpipare	th	6	1 par
Tofsvipa	sh	20	1 par
Morkulla	th	6	1 spelflygande
Skrattmåså	mh	1	troligen från Säbysjön
Fiskmåså	mh	2	häckar troligen på hustak i Kista
Skogsduva	sh	14	1 par
Silltrut	mh	2	häckar troligen i Kista
Gråtrut	mh	2	häckar troligen i Kista
Ringduva	sh	18	minst 1 par troligen 2 par
Tornseglare	mh	1	häckar troligen i Kista
Gröngöling	mh	2	tillfälliga observationer
Spillkråka	mh	2	tillfälliga observationer
Större hackspett	sh	20	2 par
Sånglärka	th	6	1 par
Ladusvala	mh	2	tillfälliga obs.; häckar troligen vid Eggeby
Hussvala	mh	2	häckar troligen vid Kista
Trädpiplärka	th	6	uppskattningsvis 4 par
Ängspiplärka	th	8	endast ett par noterade
Sädesärta	sh	16	3 par
Gärdsmyg	mh	3	troligen 1 par i skogsdungen nära kärret
Rödhake	sh	13	3 par
Näktergal	sh	16	svåruppskattat, möjligen 3 par
Rödstjärt	mh	1	endast observerad 1 gång
Koltrast	sh	16	mins 3 par
Björktrast	sh	20	minst 5 par
Taltrast	sh	16	endast 1 säkert par
Rödvingetrast	sh	13	endast 1 säkert par
Sävsångare	mh	3	observerad endast 1 gång
Kärrsångare	mh	3	observerad endast 1 gång
Härmsångare	mh	3	observerad endast 2 gånger
Törnsångare	sh	16	minst 1 par
Trädgårdssångare	sh	16	1 par
Svarthätta	sh	16	2 par

Häckfågelinventering i Skogvaktarkärret och Hästa damm 2007

Grönsångare	sh	16	1 par
Lövsångare	sh	16	3 par
Kungsfågel	mh	3	observerad 1 gång
Grå flugsnappare	sh	16	1 par
Svartvit flugsnappare	sh	16	1 par
Blåmes	sh	20	2 par
Talgoxe	sh	16	1 par
Nötväcka	sh	16	1 par
Trädkrypare	sh	20	1 par
Nötskrika	mh	4	1 par
Skata	sh	13	1 par
Kaja	mh	4	häckar troligen i Kista
Kråka	sh	17	1 par
Stare	sh	13	minst 1 par
Gråsparv	sh	16	2 par
Pilfink	sh	16	1 par
Bofink	sh	20	minst 3 par
Grönfink	sh	16	1 par
Steglits	sh	16	1 par
Stenknäck	sh	13	1 par
Gulsparv	mh	3	endast enstaka exemplar
Sävsparv	mh	3	observerad vid 1 tillfälle
Summa poäng häckkriterier:		634	
Antal sh arter:	sh	33	
Antal th arter:	th	5	
Antalet rastande, mh arter:	mh	21	
Totalt artantal:		59	

Viprede Skogvaktarkärret

Artlista Hästa Groddamm:

Fågelart	Kategorier	Högsta funna häckningskriterie	Kommentar
Häger	mh	1	tillfällig besökare
Gräsand	mh	1	häckar troligen vid Igelbäcken
Brun kärrhök	mh	1	på besök från Säbysjön
Duvhök	sh	16	1 par
Sparvhök	sh	16	1 par
Tornfalk	sh	16	1 par
Fasan	sh	20	vanlig 4 revirhävdande tuppar
Mindre strandpipare	mh	1	tillfälligt besök från skogvaktarkärret
Större strandpipare	th	6	1 ex spelflygande över dammen
Tofsvipa	sh	11	1 par
Dvärgmåså	mh	1	rastande från Säbysjön
Skrattmåså	mh	1	rastande från Säbysjön
Fiskmåså	th	8	1 par häckar vid Akalla by
Skogsduva	sh	14	2 par häckar kan vara fler
Silltrut	mh	2	rastande
Gråtrut	mh	2	rastande
Ringduva	sh	20	2 par
Hornuggla	sh	16	1 par födosöker över dammen, häckar säkert i närheten
Tornseglare	mh	2	
Gröngöling	sh	20	1 par
Spillkråka	mh	2	tillfälligt besök
Större hackspett	sh	20	2 par
Sånglärka	sh	20	4 par-minst
Ladusvala	mh	2	häckar troligen vid Hästa gård
Hussvala	mh	2	häckar troligen i Akalla
Trädpiplärka	sh	16	minst 5 par
Ängspiplärka	sh	16	1 par
Sädesärla	sh	16	2 par
Rödhake	sh	16	4 par
Näktergal	mh	3	endast sjungande vid ett par tillfällen
Stenskvätta	mh	4	2 hanar + 1 hona vid Hästa gård
Buskskvätta	mh	1	1 par observerad vid 2 tillfällen
Koltrast	sh	16	3 par
Björktrast	sh	20	2 par
Taltrast	sh	16	2 par
Rödvingetrast	sh	16	1 par
Dubbeltrast	th	8	1 par
Sävsångare	mh	3	observerad vid endast 1 tillfälle
Kärrsångare	mh	3	2 ex sjungande vid 1 tillfälle
Ärtsångare	th	8	1 par

Häckfågelinventering i Skogvaktarkärret och Hästa damm 2007

Törnsångare	th	10	4 par
Trädgårdssångare	mh	3	1 par
Svarthätta	sh	16	2 par
Grönsångare	sh	16	1 par möjligen 2
Lövsångare	sh	16	2 par
Kungsfågel	th	10	1 par
Grå flugsnappare	sh	20	1 par
Svartvit flugsnappare	sh	16	1 par
Tofsmes	mh	3	observerad vid 2 tillfällen
Blåmes	sh	20	2 par
Talgoxe	sh	16	2 par
Trädkrypare	sh	13	1 par
Nötskrika	th	10	1 par
Skata	mh	2	födosöker, häckar i närheten
Kaja	mh	4	födosökande
Kråka	sh	16	1 par
Korp	mh	4	på tillfälligt besök häckar säkert vid flygfältet
Stare	sh	20	2 par
Gråsparv	mh	2	tillfälligt
Pilfink	sh	16	1 par
Bofink	sh	20	3 par
Grönfink	mh	2	1 par
Steglits	sh	16	1 par
Gulspurv	mh	4	tillfälliga observationer
Summa poäng häckkriterier:		658	
Antal sh arter:		32	
Antal th arter:		7	
Antalet rastande, mh arter:		25	
Totalt artantal:		64	

Vädrets påverkan

Det är intressant att titta på vilka dagar som nådde högst resp. lägst dagspoäng och när det skedde för varje lokal.

För Skogvaktarkärret blev det 293 poäng 11/6 , 223 poäng 1/6 och 136 poäng 9/6.

För Hästa groddamm blev det 252 poäng 7/6, 201 poäng 11/6 och 189 poäng 21/6.

Lägsta poäng hade

Skogvaktarkärret 28/5 41 poäng, 5/6 55 poäng och 7/5 70 poäng

Hästa groddamm 5/5 19 poäng, 7/5 21 poäng och 11/5 69 poäng

Väderläge och tidpunkt spelar således stor roll för resultatet. De låga siffrorna från 28/5 kan t ex förklaras med kallt och regnigt väder, som dämpade aktiviteten hos fåglarna. Den 7/5 var det dåligt väder vid Hästa groddamm men bra väder vid Skogvaktarkärret. Den 5/6

gjordes en kvällslyssning som började vid Skogvaktarkärret och avslutades vid Hästa när aktiviteten lagt sig.

Ruvande grå flugsnappare, Hästa groddamm.

Ytterligare observationer

Avståndet mellan Skogvaktarkärret och Hästa groddamm är ca tre kilometer, och biotoperna däremellan är stundtals mycket fina med betade ängar, hagmarker, stora slånbuskage, ädellövskogar, våtmarker mm. Dessa marker hyser en god fågelfauna. Vid Eggeby gård som ligger nästan mitt emellan lokalerna uppehöll sig vid ett flertal tillfällen en gulärlehona som utnyttjade hästhagarna för födosök. Gulärlean är en art som är ovanlig i Stockholms kommun och tycks gå tillbaka kraftigt i antal på flera håll i landet. Häger utnyttjar Igelbäcken för födosök vid ett flertal platser.

Häger

Det bör också tilläggas att en häckande ormvråk tagits med för Skogvaktarkärret trots att den inte har sitt bo i själva inventeringsområdet. Ormvråken använder i princip hela området mellan Hästa och Skogvaktarkärret som sitt jaktområde.

Förutom de fåglar som noterats, har även en del andra djur setts som dragit nytta av dammarna (se Diskussion). Bland däggdjur har det setts rådjur, hare, räv, ekorre och stor fladdermus. Grodyngel har setts i Hästa groddamm. Insekter drar självklart nytta av våtmarkerna och vid Skogvaktarkärret sågs ovanligt många trollsländor, t ex bred trollslända och *Orthetrum cancellatum* (saknar svenskt namn). Dessa insekter drar även fåglarna nytta av i sitt födosök. I Hästa groddamm sågs även en gädda vilket kanske inte är fullt så lyckat, mer om det i diskussionen.

Rådjur vid Hästa.

Rådjur och kanadagäss vid Skogvaktarkärret

DISKUSSION

Nyttan med våtmarkerna

Våtmarker är bra av flera anledningar; dels renas det vatten som transporteras till sjöar och hav genom att växtligheten tar upp närsalter på vattnets väg mot havet, dels skapar de habitat för en mängd organismer som är beroende av vatten. Antalet våtmarker i naturen har dock minskat p g a mänsklig aktivitet. Jämfört med hur det såg ut för kanske tvåhundra år sedan, har vi idag bara några få promille kvar. Flera våtmarker har gått förlorade i jordbruket pga täckdikning, vilket innebär att man lägger igen diken med rör och fyller på med jord ovanpå så att man vinner åkerareal. Under regniga perioder fylls diken med vatten och skapar en tillfällig våt miljö som sedan snabbt försvinner. Men den största förlusten av våtmarker i jordbruket är när man sänker nivån på sjöar för att vinna åkermark.

Även skogen har förlorat många våtmarker av samma anledning; man dikar ut och dränerar myrar m.m. för att kunna plantera skog istället. De kvarvarande våtmarkernas viktiga förmåga att rena vatten från närsalter har också försämrats när vi gjort avrinningen rakare och snabbare. En naturlig avrinning formar vattendraget på ett sådant sätt att vattnet hålls i rörelse under en längre tid. Detta kallas för meandring, d v s vattendraget slingrar sig genom landskapet. På så sätt kan även fler djur utnyttja de biotoper som skapas.

Hur viktiga är då Hästa groddamm och Skogvaktarkärret i sammanhanget? Tveklöst spelar dammarna en positiv roll för de djur som uppehåller sig i området. När det handlar om fåglar har vi genom dessa åtgärder uppnått mycket positiva effekter. Vadarfåglar, simänder, gäss, hägrar och kärrsångare är arter som gynnats av restaureringen. Det är också bra att man höjer fuktigheten i stort i hela området. Häckningsförsöken från mindre strandpipare och tofsvipa vid Skogvaktarkärret samt tofsvipa och större strandpipare vid Hästa groddamm, talar sitt tydliga språk om nyttan av detta. För födosökande fåglar i stort har de också en positiv effekt eftersom insektsfaunan blir rikare. Ett exempel är lärkfalk som födosöker trollsländor vilka gynnats betydligt av dammarna. Jag iakttog själv bla bred trollslända (*Libellula depressa*) och en mängd flicksländor. Effekterna av dammbyggena har även inneburit att ett flertal fågelarter blivit vanligare i numerär, dvs populationstätheten har ökat.

De nya våtmarkerna kommer att ha särskilt stor betydelse under torra somrar eftersom det förhoppningsvis alltid kommer att finnas tillgång till vatten där. Under inventeringen i mitten/slutet på maj var det väldigt torrt i markerna. Jag lade då märke till hur flertalet arter utnyttjade groddammen som vattenreservoar, bl a hade jag vid ett tillfälle ett femtiotal skogsduvor som födosökte på åkrarna runt i kring Hästa för att i omgångar flyga till groddammen och dricka vatten. Som rastlokal har de också en stor betydelse. Norr om Stockholm finns stora rastlokaler för vadarfåglar i Angarn och Hjälstaviken, men de behöver kompletteras med fler vadarlokaler närmare stan. Söder om Stockholm har vi inte många rastlokaler för dessa arter alls. Vid Hästa groddamm iaktogs rastande mindre strandpipare och mosnäppa och vid Skogvaktarkärret sågs rastande gluttsnäppa och grönbenor.

Har dessa åtgärder varit värt kostnaden? Jag tycker det. Den biologiska mångfald som tidigare gått förlorad bör på något sätt återställas. Inte bara växt- och djurlivet tjänar på detta, utan det är även estetiskt tilltalande med dammar eller vattenparker. Den som tagit en titt på t ex Pildammsparken eller Alnarpsparken i Malmö förstår hur mycket det betyder för människor att ha en plats som är lugn och tilltalande för att låta den dagliga stressen rinna av.

Vattnet vid groddammen och vid Skogvaktarkärret rinner så småningom ut i Igelbäcken som hyser Stockholms enda bestånd av den ovanliga fisken grönling. Grönlingen är känslig för föroreningar vilket gör det extra viktigt med god vattenkvalitet till Igelbäcken. Det är också viktigt att påverkan med biocider från jordbruket är så låg som möjligt för vattenkvaliteten och för att inte grönlingen ska ta skada. Jordbruket vid Hästa, som idag bedriver ekologisk odling, sköts enligt min mening på ett bra sätt.

Störningar

Våtmarkernas placering på södra Järvafältet inklämt mellan Kista-Akalla och Rinkeby-Hjulsta innebär att de utsätts för relativt stora störningar från människor. Framför allt utgör lösa hundar ett allvarligt problem i området. Jag har aldrig sett så mycket pitbullterrier som jag gjort i detta område och vid ett tillfälle kastade sig en hund rakt ut i vattnet efter en and. En annan sak som kan innebära problem är om hundarna badar i dammarna. Har de dessutom fästinghalsband kan toxiska ämnen i halsbandet spridas i vattnet och skada den akvatiska miljön. Vid ett tillfälle gick jag emellan två pitbullterrier och en dräktig råget. Vid ett annat tillfälle drev två terrier en hare hela vägen från Hästa gård och bort mot Eggeby gård. Mer information till allmänheten om hundhållning vore på sin plats, och gärna även på fler språk än svenska.

Hundträning med lydig vovve.

Även andra typer av störningar har förekommit. Vid ett par tillfällen hade man sparkat sönder dämnet i Skogvaktarkärret, tagit planken från dammen och byggt en bro över till en av de konstgjorda öarna där det häckade kanadagäss. Gässens rede med ägg hade man sedan trampat sönder och förstört. Efter dessa incidenter bestämde sig Exploateringskontoret för att bygga om dämnet så att de inte gick att förstöra och tömma dammen på vatten, Därför är vattenståndet inte längre reglerbart i dammen.

Denna konstruktion håller jämn vattennivå

Vissa störningar har även skett därför att anläggningarna ännu inte var riktigt färdiga när jag satte igång med inventeringen, vilket kan ha försämrat resultatet något. Exempel på detta är ett inventeringstillfälle när man vattnade de planterade liljorna och starren vid strandkanten.

Bevattning av nyplanteringar

För att grodor och salamandrar ska kunna leva och föröka sig i dammarna bör man se till att inte fisk kan ta sig in via fördämningarna. Detta har tydligen redan skett eftersom anläggningsarbetarna sett en gädda i Hästa groddamm.

Skötsel idag och i framtiden

Skogvaktarkärret betas med nötdjur som håller landskapet öppet vilket gynnar många arter. Det man kan göra är att beta lite närmre Kymplingelänken och kanske röja en del kring björkbestånden i anslutning till dammen för att öppna upp ytterligare.

Hästa groddamm omges av Hästa gårds jordbruk som har ekologisk inriktning. Man odlar spannmål och vall på åkrarna intill dammen. Man använder varken konstgödsel eller biocider på åkrarna. Dammen har dessutom en skyddszon gentemot åkermarken på ca tre meter från stranden.

Hästa groddamm med avgränsning mot åkrar.

Information

Jag tror de nya våtmarkerna uppskattas mycket av lokalbefolkningen. Flera av de invandrare jag träffade på under inventeringen var ute för ren rekreation/motion, men ville ändå gärna tala om att de uppskattar naturen i Sverige. De hade svårt att tänka sig att landskapet kunde ha sett annorlunda ut.

Det är viktigt för människor, inte minst dessa grupper, att ha natur att röra sig i och att få kunskap om naturen de har i sin närhet. Informationsskyltar och liknande på olika språk skulle troligen bidra till att höja hela områdets status. Skolklasser borde också kunna utnyttja området för undervisning i biologi/ekologi i större utsträckning än idag. Vid ett tillfälle stötte jag på en skolklass från Kista vilka jag höll en ekologiföreläsning för.

/ Dan Andersson, 2007-10-03

www.stockholm.se/miljoforvaltningen

MILJÖFÖRVALTNINGEN
TEKNISKA NÄMNDHUSET
Box 8136, 104 20 Stockholm
www.stockholm.se/miljoforvaltningen